

Rana kommune
Postboks 173
8601 MO i RANA

Saksbehandler: Hege Rasmussen
e-post: fmnohra@fylkesmannen.no
Tlf: 75 53 15 56
Vår ref: 2007/8478
Deres ref: 2014/2583
Vår dato: 01.07.2014
Deres dato: 03.06.2014
Arkivkode: 461.2

Avløpsaksjon 2014 – oversendelse av rapport

Vi viser til tilsyn gjennomført ved Rana kommunes driftsavdeling 19. juni 2014.

VEDTAK

*Med medhold i lov av 13. mars 1981 om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven) § 49 bes Rana kommune om å redegjøre skriftlig til Fylkesmannen for de tiltak som er gjennomført for å rette opp registrerte avvik **innen 1. september 2014**. Hvis ikke avvikene da er rettet opp, må redegjørelsen inneholde en tidfestet, forpliktende plan for hvordan disse skal rettes opp.*

Dersom Fylkesmannen ikke har mottatt tilbakemelding innen fristen som er satt kan det bli aktuelt å ilegge tvangsmulkt. Et vedtak om tvangsmulkt vil fattes med hjemmel i forurensningsloven § 73.

Under tilsynet ble følgende avvik påvist:

Avvik 1 Kommunen har ikke gjort tilstrekkelige forberedelser for å tilpasse avløpsanleggene til framtidige klimaendringer

Avvik 2 Miljørisikovurdering for avløpsanleggene er ikke tilfredsstillende

Avvik 3 Kommunen overholdt ikke rensekravene for utslipp til vann i 2013

Avvik 4 Overløp av urensset kloakkvann håndteres ikke tilfredsstillende

Avvik 5 Kommunen har ikke gjennomført overvåking av resipienten

Det er også registrert 3 anmerkninger.

BAKGRUNN

Tilsynet var en del av den nasjonale kontrollaksjonen for avløpsanlegg som omfattes av forurensningsforskriften kapittel 14. Kontrollaksjonen er i regi av Miljødirektoratet og kontrollene gjennomføres av fylkesmannsembetene. Hensikten med aksjonen er å kontrollere om kommunene har satt klare mål for avløpsanleggene sine og vedtatt forpliktende handlingsplaner for å nå disse målene. Det er også høyt fokus på klimatilpasning og risikovurdering gjennom bruk av ny ROS-veileder. Kontrollen er for øvrig ikke en total gjennomgang av organisasjonen, men en stikkprøvekontroll på utvalgte tema.

Avvik betegnes som overtredelse av krav fastsatt i eller i medhold av helse-, miljø- og sikkerhetslovgivningen.

Anmerkning er andre forhold som tilsynsetaten mener det er nødvendig å påpeke for å ivareta helse-, miljø- og sikkerhet.

Dokumentgrunnlaget for kontrollen var:

- Utslippstillatelse for Rana kommune, datert 30.04.2008
- Lov om vern mot forurensninger og om avfall, av 13.3.1981
- Forskrift om begrensning av forurensning, av 1.6.2004
- Forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter, av 6.12.1996

GJENNOMFØRING

Tilsynet ble gjennomført ved Rana kommunes driftsavdeling 19. juni 2014. Deltakere ved tilsynet var Hilde Sandstedt, Elisabeth Skei, Torstein Karstensen og Tom Ove Kristensen. Fra Fylkesmannen deltok Hege Rasmussen (tilsynsleder) og Oddlaug Knutsen.

Det ble først gjennomført en samtale der kommunen ble bedt om å svare på en del spørsmål knyttet til oppfølgingen av aktuelt regelverk. Det ble også foretatt en befarings på Mjølanodden renseanlegg. Til slutt ble det gitt en kort muntlig redegjørelse over registrerte funn, og informasjon om videre oppfølging av saken.

De temaene som ble tatt opp ved tilsynet var:

- mål og strategi for avløpssektoren
- handlingsplaner/saneringsplaner
- klimaendringer og klimatilpasning
- overløp
- ledningsnett
- akkreditert prøvetaking
- etterleving av rensekrav
- driftsstabilitet i renseanlegg
- risikovurdering av avløpsanlegget
- resipientovervåking

REGISTRERTE AVVIK OG ANMERKNINGER

Avvik 1 **Kommunen har ikke gjort tilstrekkelige forberedelser for å tilpasse avløpsanleggene til framtidige klimaendringer**

Avvik fra **Forurensingsforskriften § 14-10 Utforming og drift av renseanlegg**
Forskrift om internkontroll § 5 punkt 6 (risikovurdering)
Forskrift om internkontroll § 5 punkt 7 (forebygge overtredelser)

Kommentar

Rana kommune har ikke undersøkt hvordan avløpsanleggene vil bli påvirket av fremtidige klimaendringer. Det har vært vanlig i avløpssektoren å dimensjonere anleggene ved å legge på en faktorverdi, angitt i kommunalteknisk norm, som skal ta høyde for fremtidig økte vannmengder.

Det er imidlertid forventet at det skal gjøres konkrete vurderinger, med utgangspunkt i klimafremskrivninger for det aktuelle området. Det må altså hentes inn klimaprognoser, som så omsettes i konkrete konsekvensvurderinger der det fremgår hvilke virkninger dette sannsynligvis vil ha på avløpsnettets lokalt. Det kan brukes modellberegninger eller andre verktøy eller metoder i dette arbeidet. Dette må så tas med videre i planleggingen av avløpsanleggene, ved vurderinger som ligger til grunn for saneringsplanlegging og fremtidig utbygging og dimensjonering.

Planlegging for overvannshåndtering

Rana kommune har ikke god nok samordning av planlegging for overvannshåndtering. Det ble fortalt under tilsynet at driftsavdelingen har fått ansvar for overvannshåndtering i Rana kommune. De har imidlertid lite samarbeid med planavdelingen, og kommer sent inn i planprosessen for å få på plass løsninger for bortledning av overvann.

I byområder og fortettede områder der det etableres tette flater vil overvannet ikke kunne infiltrere naturlig, noe som kan skape problemer ved flomsituasjoner. Det må derfor tilrettelegges vannveier og infiltrasjonsarealer som har tilstrekkelig kapasitet til å ta unna de overvannsmengdene som normalt vil kunne oppstå ved kraftig nedbør eller i snøsmelteperioder. En forutsetning for å få til gode løsninger her er at kommunen har en god samordning mellom planetaten og VA-etaten slik at mulige alternativer kommer inn tidlig i planleggingen av nye utbyggingsområder.

I dette arbeidet bør man også vurdere forurensingsrisiko fra overvann fra områder med spesiell forurensningsbelastning, som sterkt trafikkerte arealer eller industriarealer. Det kan være aktuelt å sette krav om spesiell håndtering eller rensing av overvann fra slike områder, spesielt sett i sammenheng med tiltaksplan for Ranfjorden som har som mål å stanse kildene til forurensning av fjorden.

Avvik 2 **Miljøriskovurdering for avløpsanleggene er ikke tilfredsstillende**

Avvik fra **Vilkår 8 i tillatelsen**
Internkontrollforskriften § 5 punkt 6 (vurdere risiko)

Kommentar

Det er ikke utarbeidet en skriftlig miljørisikovurdering for avløpsanleggene. Det er et krav i internkontrollforskriften at risikovurderinger skal inngå i internkontrollsystemet, og med tilhørende handlingsplaner for risikoreduserende tiltak.

Norsk Vann har på oppdrag fra Miljødirektoratet utarbeidet veilederen *Avløpsanlegg – Vurdering av risiko for ytre miljø (197-2013)*. Veilederen skal gi kommunene nødvendig støtte for å gjennomføre en risikovurdering som tilfredsstillende kravene i avløpsregelverket.

For øvrig henger dette arbeidet sammen med klimaplanlegging, da det fremtidige klimabildet vil være en naturlig del av en risikoanalyse.

Avvik 3 Kommunen overholdt ikke rensekravene for utslipp til vann i 2013

Avvik fra Vilkår 3 i tillatelsen
Forurensingsforskriften § 14-2 Definisjon av rensegrad
Forurensingsforskriften § 14-11 Prøvetaking
Forurensingsforskriften § 14-12 Analyse
Forurensingsforskriften § 14-13 Vurdering av analyseresultater

Kommentar

Renseanlegget på Mjølanodden var satt i drift i 2012. Siden februar 2013 har det vært ute av drift det meste av tiden grunnet lekkasjer. Avløp fra Mo i Rana har i denne perioden gått ut urensset.

Da det har vært fokus på å få satt Mjølanodden RA i drift, har heller ikke Moskjæran RA blitt ferdigstilt etter den opprinnelige fremdriftsplanen. Man regner med å få prosjektert ferdig dette anlegget i 2015.

Renseanlegget på Båsmo vil tas ut av drift, og avløpsvann herfra overføres til Mjølanodden. Avløpet fra denne sonen har dermed heller ikke vært rensset ihht kravene på grunn av skadene på renseanlegget.

På Ytre-Båsmo og Langnes er det slamavskillere som er belastet med ca 100 pe hver. Det er ikke dokumentert rensegrad på disse. Kravet om primærrensing gjelder for samtlige avløpsanlegg innenfor hele den sammenhengende tettbebyggelsen som utgjør Mo i Rana by (ihht tettstedskart fra Statistisk sentralbyrå <http://kart.ssb.no>). Disse to slamavskillerne må dermed tilfredsstillende primærrensingskravet for å kunne godkjennes. Det er mulig å oppnå primærrensing med slamavskillere, vi viser til rapporten *Primærrensing* (TA-2088/2005) som er utgitt av SFT, nå Miljødirektoratet. Rensegraden må imidlertid dokumenteres ved målinger og analyser.

Det er gitt åpning for i forurensingsforskriften § 14-17 at Fylkesmannen kan gi utsettelse på rensekrav inntil 31. desember 2015. Det er også gitt åpning i § 14-8 for at det kan gis midlertidig unntak i forkant av større ombygginger av avløpsanleggene. Det er gitt føringer fra Miljødirektoratet at Fylkesmannen skal følge opp fremdriftsplaner for utbygging av renseanlegg som en oppfølging av denne kontrollaksjonen. Vi ber derfor om at det legges frem planer for endelig oppfølging av kravene i forurensningsforskriften og utslippstillatelsen som en del av redegjørelsen etter tilsynet.

Avvik 4 Overløp av urensset kloakkvann håndteres ikke tilfredsstillende

**Avvik fra Vilkår 2.1 i tillatelsen
Forurensingsforskriften § 14-5 Avløpsnett
Forurensingsforskriften § 14-11 Prøvetaking**

Kommentar

Overløp mangler utstyr som enten registrerer vannmengde eller tidsvarighet for overløp av urensset vann. Forurensingsutslipp av urensset vann via alle overløp blir ikke tallfestet enten ved utslippsmålinger, modellering eller annen beregning. Det er innført tidsmåling i pumpestasjoner og renseanlegg, men det mangler registreringer av øvrige overløp på avløpsnettet.

Det er også usikkert om det overleveres tilstrekkelig overløpsdata til Labora til at riktig rensegrad beregnes for avløpsanleggene. Overløp i tilknytning til renseanlegg skal tas med i beregningene når rensegraden for anlegget beregnes. Dette må sjekkes opp og om nødvendig utbedres.

Avvik 5 Kommunen har ikke gjennomført overvåking av resipienten

**Avvik fra Vilkår 6 i tillatelsen
Forurensningsforskriften § 14-9 Overvåking**

Kommentar

Rana kommune fikk fritak fra kravet om sekundærrensing, jf forurensningsforskriften § 14-8 i Fylkesmannens vedtak 30.04.2008. Som en forutsetning for å kunne gi unntak fra primærrensesekravet er det krav om at kommunen skal gjennomføre en overvåking av resipienten ihht Miljødirektoratets veileder *Resipientundersøkelser i fjorder og kystvann* (TA-1890). Det er ikke gjennomført slik overvåking.

I sammenheng med tiltaksplanen for Ranfjorden gjennomføres det omfattende overvåking av fjorden. Kommunen kan med fordel tiltrå det samarbeidet som foregår her for å oppfylle kravene til overvåking ihht avløpsregelverket.

Det er ønskelig at data som fremskaffes fra undersøkelser skal registreres i databasen Vannmiljø. Data leveres på Vannmiljø's importformat som finnes på <http://vannmiljokoder.klif.no>. Data som legges inn her trengs ikke å rapporteres på annet vis.

Anmerkn. 1 Overordnede målsetting for avløpsanleggene er mangelfull

**Referanse Forskrift om internkontroll § 5 punkt 4 (sette mål for ytre miljø)
Forurensingsforskriften § 14-5 Avløpsnett
Forurensingsforskriften § 14-10 Utforming og drift av renseanlegg**

Kommentar

Det er satt generelle, overordnede mål i Rana kommunes hovedplan for avløp, men disse er

ikke fulgt opp med konkrete, målbare, etterprøvbare delmål. Det er et viktig element i internkontrollarbeidet at man har ei målsetting å jobbe mot. Denne må være konkretisert på et slikt nivå at man har målbare parametere slik at man kan registrere graden av måloppnåelse. På denne måten kan kommunen jobbe aktivt for å forbedre seg på de ulike områdene.

Anmerkn. 2 Avviksbehandlingssystemet for avløpsanleggene er mangelfullt

**Referanse Internkontrollforskriften § 5 punkt 7 (forebygge overtredelser)
Forurensningsforskriften § 14-14 Varsling av overskridelse av renskrav**

Kommentar

Det brukes en kombinasjon av IK-mat og Gemini VA for avviksregistrering på VA-området. Gemini VA brukes for å registrere driftsavvik, mens IK-mat brukes til mer generelle avvik. Det blir imidlertid registrert lite miljørelaterte avvik, og det finnes åpenbart et forbedringspotensial her.

Avvikshåndtering er et av de mest sentrale elementene innenfor internkontrollen, og det er forventet at kommunen bruker dette aktivt i den daglige driften og oppfølgingen. F eks bør driftshendelser som overløp og uplanlagte utslipp og driftsstans registreres. Likeledes bør avvikende analyseresultater komme frem her i tillegg til andre miljørelaterte hendelser.

Det må også finnes et godt system for oppfølging av registrerte avvik, der det kommer frem hvordan den enkelte hendelsen er fulgt opp. Samt at det innarbeides rutiner slik at Fylkesmannen varsles dersom renskravet overskrides med mer enn 100 %.

For å få et levende internkontroll-/avvikssystem er det viktig at det er synlig for den enkelte ansatte. Det må være tema på interne møter og i den daglige dialogen hvilke typer avvik som skal føres og at det faktisk gjøres. Det er også viktig at den som har meldt inn avvik får tilbakemelding om oppfølgingen. Dersom man aldri hører noe forsvinner raskt motivasjonen for å bruke systemet.

Anmerkn. 3 Akkreditert prøvetaking er ikke innført ved avløpsanleggene

Referanse Forurensningsforskriften § 14-11 Prøvetaking

Kommentar

Akkreditert prøvetaking er ikke implementert, og det er ikke gitt dispensasjon eller utsettelse for dette.

Dette har sammenheng med ferdigstilling av anleggene. Mjølanodden var satt i drift, og prøvetakingen var tilrettelagt ihht krav fra Norsk Akkreditering. Manglende akkreditering for Moskjæran henger naturlig nok sammen med at dette anlegget ikke er bygget ennå.

I tilbakemeldingen som gjaldt akkreditering etter avløpsaksjonen i 2008 ble det søkt om permanent fritak for akkreditering for Ytre-Båsmo og Langnes, da det ikke er mulig å legge til rette for akkreditert prøvetaking ved disse anleggene. Det ble dessverre oversett av oss at

dette ble tatt opp i tilbakemeldingen fra dette tilsynet, noe vi beklager sterkt! Søknaden vil nå oversendes til Miljødirektoratet for avgjørelse i løpet av kort tid.

ANNET

Rana kommune jobber etter budsjett/økonomiplaner for sanering av ledningsnett. Det er ikke utarbeidet en egen saneringsplan ut over dette, der det beskrives grunnlaget for de prioriteringene som er gjort. Kommunen har høyt fokus på sanering og opprusting av ledningsnett, og det er god fremdrift på dette området. De ansatte virker også å ha god oversikt over tilstanden på ledningsnett og overløp, og vet hvor det er nødvendig å ha fokus ved rehabiliteringen og driftsoppfølgingen. Det kunne likevel med fordel være bedre beskrevet i et plandokument hva som ligger til grunn for prioriteringene.

GEBYR

Fylkesmannen er pålagt å kreve inn gebyr ved tilsyn i henhold til *forskrift om begrensning av forurensning* (forurensningsforskriften) kapittel 39 *gebyr til statskassen for arbeid med tillatelse og kontroll etter forurensningsloven*. Gebyr for virksomheter med tillatelse fastsettes ut fra risikoklasse.

Rana kommunes avløpsanlegg er plassert i risikoklasse 3. Dette innebærer at kommunen skal betale kr 12 000,- i gebyr for tilsynet, jf forurensningsforskriften § 39-6 om gebyr for kontroll av inntil en dags varighet i virksomheter med tillatelse. Fylkesmannen vil oversende opplysninger om kontrollen til Miljødirektoratet, som vil stå for innkreving av gebyret.

SAKSOPPLYSNINGER OG KLAGEADGANG

Vi ber i første omgang om en redegjørelse for hvordan kommunen vil følge opp de avvikene og anmerkningene som er registrert. Vi gjør oppmerksom på at dersom vi finner det nødvendig kan det i vår videre oppfølging bli gitt pålegg om gjennomføring av tiltak.

Det gis en **frist på 14 dager** fra dette brevet er mottatt til å kommentere tilsynsrapporten. Etter denne fristen vil rapporten anses som endelig.

Vedtaket kan påklages til Miljødirektoratet av sakens parter eller andre med rettslig klageinteresse **innen 3 uker** fra det tidspunktet underretning om vedtaket er kommet fram til vedkommende part. En eventuell klage skal angi det vedtaket som det klages over, og den eller de endringer som ønskes. Klagen bør begrunnes, og andre opplysninger av betydning for saken bør nevnes. Klagen skal sendes til Fylkesmannen i Nordland, 8002 Bodø.

En eventuell klage fører ikke til at iverksettelsen av vedtaket utsettes. Fylkesmannen eller Miljødirektoratet kan etter anmodning, eller av eget tiltak beslutte at vedtaket ikke skal iverksettes før klagefristen er ute eller klagen er avgjort, jf forvaltningsloven § 42. Avgjørelsen av spørsmålet om iverksettelse kan ikke påklages.

Med hilsen

Sten D. Bruaas (e.f.)
fungerende seksjonsleder

Hege Rasmussen
senioringeniør

Dette brevet er godkjent elektronisk og har derfor ikke underskrift.